

КАФЕДРА КАМЕРНОГО СПІВУ

ФАХ (ПІДГОТОВКА МАГІСТЕРСЬКОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ ПРОГРАМИ)

Освітній ступінь	Магістр	Курс	1-2
Спеціальність	В5 «Музичне мистецтво»	Семестр	1-3
Освітньо-професійна програма	«Музичне мистецтво» Камерний спів	ECTS	13
Статус	Обов'язкова	Годин	390
		Індивідуальні години	120
		Самостійна робота	270
Форма контролю	Залік, іспит, атестаційний екзамен		

Інформація про викладача

ПІБ	Антонюк Валентина Геніївна, докторка культурології, професорка, завідувачка кафедри камерного співу Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, народна артистка України.
Профіль викладача	https://orcid.org/0000-0003-1821-1933 https://www.webofscience.com/wos/author/record/IXN-3052-2018 https://scholar.google.com.ua/citations?user=ZmDugvMAAAAJ&hl=ua
e-mail	Solospiv@i.ua

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Фах (підготовка магістерської виконавської програми)», її зміст і способи досягнення здобувачами спеціалізації «Камерний спів» вокальної майстерності є тими вихідними категоріями, які забезпечують успіх усьому творчо-педагогічному процесу підготовки майбутніх камерно-концертних співаків у музичних закладів вищої освіти. Представлена програма дисципліни «Фах (підготовка магістерської виконавської програми)» належить до циклу професійно-орієнтованих та призначена для здобувачів музичних закладів вищої освіти України III-IV рівнів акредитації. Тут викладено методологічну базу виховання творчої особистості вокаліста-музиканта в руслі сучасних вимог щодо комплексної підготовки академічних співаків-солістів камерно-концертного профілю¹ та викладачів. У програмі розроблено критерії фахових знань і оцінок випускників; укладено орієнтовні списки вокально-педагогічного репертуару.

¹ Базовою основою програми є видання: Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник для музичних ВНЗ / видання третє, доповнене та перероблене. Київ : Видавець Бихун Ю. В., 2017. 218 с.

Предметом дисципліни є вдосконалення фахових навичок сольного співу та вокально-виконавської техніки співаків камерно-концертного профілю.

Мета курсу: сприяння вивченню та засвоєнню здобувачами практичних основ сольного співу; формування всебічно розвиненої художньої особистості вокаліста-виконавця та викладача; підготовка висококваліфікованих фахівців для професійної діяльності у галузі камерно-концертного виконавського мистецтва в єдиному процесі професійного навчання, музичної освіти та естетичного виховання. Потрібно навчити майбутніх співаків самостійно працювати над розвитком голосу й репертуаром. Крім того, необхідно, щоб освоєння кожного твору з програми супроводилось всебічним художнім аналізом історії його виникнення, особливостей жанру й стилю, існуючих виконавських традицій та вокально-технічних особливостей.

Дидактична мета курсу: систематизація й узагальнення знань та вмінь у галузі сольного співу, формування на їх основі професійних виконавських навичок, переконань, світогляду; розвиток пізнавальних і фахових зацікавлень у самостійній виконавській та педагогічній діяльності.

Завдання курсу:

- розвинути фахово спроможну, музично та інтелектуально розвинену особистість вокаліста-виконавця й викладача сольного співу шляхом індивідуальних занять під систематичним керівництвом навчанням і творчою роботою здобувача в умовах авторської школи його викладача та концепції кафедри;
- сформуванню у здобувачів різноманітні вокально-технічні навички та навчити комбінувати їх у практичній діяльності;
- сприяти підвищенню рівня музично-вокальної та загально-естетичної ерудиції здобувачів;
- виховувати дбайливе ставлення до голосу;
- формувати навички роботи з вокально-педагогічним репертуаром, який слід вивчати мовами оригіналу;
- використовуючи методики прогнозування та визначення стратегії розвитку мистецької особистості, виявляти й максимально розвивати індивідуальні можливості кожного здобувача-вокаліста.

Поряд з практичним навчанням сольного співу виконавцям камерно-концертного профілю, виконанню вокальних творів мовами оригіналу, читанню з листа, до завдань даної фахової дисципліни входить: виховання в майбутніх співаках самоконтролю, самоаналізу, творчої волі, прагнення до самовдосконалення; формування художнього смаку, чуття стилю, широкого кругозору. Вирішення поставлених завдань слід здійснювати в процесі ознайомлення майбутніх співаків з кращими зразками вітчизняної та зарубіжної камерної вокальної музики різних історичних епох, а також пісенного фольклору.

Вокалісти-магістри музичних закладів вищої освіти на момент закінчення навчання з фаху повинні

знати:

- чітко усвідомлювати джерела духовності та завдання збереження світу музично-вокальних цінностей;
- кращі зразки вокального мистецтва шляхом підбору якісного репертуару, його теоретичного усвідомлення та практичного засвоєння;
- кращі традиції української та провідних світових вокальних шкіл;
- виробити почуття художньої міри та естетичного смаку;
- психологічні засоби конструювання змісту професійної діяльності співака-соліста методами психолого-педагогічного спостереження та експерименту, соціологічних досліджень тощо;
- як організувати та координувати духовно-просвітницьку діяльність у вокальній сфері;
- особливості будови соціокультурної структури сучасного українського суспільства, функції та завдання соціокультурних інститутів та установ, їх художньо-виховних та соціалізуючих можливостей, їхню специфіку та функції;

– методи порівняльного аналізу вокального виконавства;

вміти:

- на підставі передових технологій і стратегій з формування духовності зростаючого покоління орієнтуватися в дійсній сутності взаємин культури і мистецтва, культури і цивілізації, культури і вокальної музики; аналізувати реальні протиріччя соціокультурного розвитку на сучасному етапі;
- на основі опанування теорією та практикою виконавської майстерності професійно володіти всім необхідним вокально-технічним комплексом: основами інтерпретації вокальних творів, стилістичними засобами втілення авторських та власних інтерпретаторських задумів; базою знань з історії та сучасного розвитку вокального мистецтва, творчості персоналій, та комплексом професійної компетентності співака-соліста;
- впроваджувати здобутки теорії, педагогіки й методики сольного співу на практиці;
- проводити безперервну дослідницьку роботу співака-соліста, спрямовану на збагачення репертуару та пошук свого місця в полі традицій музичної культури;
- здійснювати збагачення традицій власними творчими надбаннями;
- розвивати кращі традиції української та провідних світових вокальних шкіл;
- здійснювати науково-педагогічне осмислення психології виконавської творчості; творчо розвивати психологічний бік вокального виконавства;
- здійснювати перекладання для сольного виконання українською мовою відомих вокальних творів зарубіжних композиторів з метою їх ширшої популяризації;
- аналізувати й оцінювати хід художньо-просвітницької діяльності у своїй галузі;
- здійснювати організацію експертизи щодо репертуарного підбору вокальних творів на предмет їх художньо-естетичної цінності з аксіологічною та естетичною оцінкою виконавської інтерпретації;
- на підставі опанування високими фаховими навичками, відстоювати вагомість і значущість своєї професії;
- володіти різноманітними методами діагностики музично-вокальних здібностей, вікових та індивідуальних особливостей даного учня (здобувача);
- визначати музично-художній, технічний, освітній та естетичний рівень учня;
- розробляти індивідуальні програми музично-вокального та загального розвитку;
- застосовувати методику психодіагностики в індивідуальному підході;
- виявляти особливо обдарованих учнів і спрямовувати на подальшу фахову освіту;
- використовуючи методики прогнозування та визначення стратегії музично-педагогічної діяльності через знання і застосування вокально-педагогічного репертуару;
- передбачати результати підбору репертуару;
- виходячи із знання репертуару для окремих типів голосів та за рівнем складності, обирати найефективніші форми, методи та засоби навчання та розвитку індивідуальних природних здібностей учня;
- застосовувати комунікативні засоби в механізмі якісної фахової підготовки, усвідомлюючи мету й завдання загального культуротворчого процесу;
- застосовувати творчий підхід у складанні робочих планів і програм, вміти здійснити добір фахової літератури;
- доцільно планувати індивідуальні заняття;
- вміти скласти план вивчення вокального твору;
- у процесі співу використовувати внутрішні можливості учня за допомогою добору спеціальних вправ;
- вміти донести до свідомості учня методичні засоби роботи над різними типами вокальної техніки, зняття м'язових затисків, ін.;
- мати здатність до просвітницької роботи, втілювати концептуальні положення професійної музичної освіти;

- чітко орієнтуватися у прогностиці завдань музично-естетичного виховання засобами співу та знання оптимальних шляхів досягнення його високих результатів;
- здійснювати аналіз явищ вокального мистецтва як соціокультурного феномена в історичному ракурсі;
- виявляти та обґрунтовувати соціальні проблеми й суспільну значущість вокального мистецтва минулого й нині;
- використовувати сучасні державні документи з питань розвитку суспільства, культури й мистецтва, науки й освіти України.

Програмні компетентності

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії
- ЗК 8. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК 9. Здатність працювати автономно.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності (СК):

- СК 1. Здатність створювати, реалізовувати і висловлювати свої власні художні концепції.
- СК 2. Усвідомлення процесів розвитку музичного мистецтва в історичному контексті у поєднанні з естетичними ідеями конкретного історичного періоду.
- СК 3. Здатність розробляти і реалізовувати творчі проекти по створенню / інтерпретації / аранжуванню та перекладу музики.
- СК 4. Здатність інтерпретувати художні образи у виконавській / композиторській / педагогічній діяльності.
- СК 5. Здатність збирати та аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її для теоретичної, виконавської, педагогічної інтерпретації.
- СК 6. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.
- СК 7. Здатність аналізувати виконання музичних творів або оперних спектаклів, здійснювати порівняльний аналіз різних виконавських інтерпретацій, у тому числі з використанням можливостей радіо, телебачення, Інтернету.
- СК 8. Здатність взаємодіяти з аудиторією для донесення музичного/навчального матеріалу, вільно і впевнено репрезентувати свої ідеї (художню інтерпретацію) під час публічного виступу.

Програмні результати навчання

- ПРН 1. Володіти професійними навичками виконавської, творчої та педагогічної діяльності.
- ПРН 3. Визначати стильові і жанрові ознаки музичного твору та самостійно знаходити переконливі шляхи втілення музичного образу у виконавстві.
- ПРН 4. Професійно здійснювати аналіз музично-естетичних стилів та напрямків.
- ПРН 5. Вибудовувати концепцію та драматургію музичного твору у виконавській діяльності, створювати його індивідуальну художню інтерпретацію.
- ПРН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН 7. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
- ПРН 8. Здійснювати викладання гри на інструменті / вокалу /диригування / теорії, історії музики / композиції з урахуванням потреб здобувача освіти, цілей навчання, вікових та

індивідуальних особливостей здобувача.

ПРН 9. Здійснювати ефективне управління мистецькими проектами, зокрема, їх планування та ресурсне забезпечення.

ПРН 10. Приймати ефективні рішення в галузі культури і мистецтва, аналізувати альтернативи та оцінювати ризики.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

МОДУЛЬ 1. УДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ТЕХНІКИ ТА ПРАКТИЧНІ НАВИЧКИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПІВАКА КАМЕРНО-КОНЦЕРТНОГО ПРОФІЛЮ

Змістовий модуль 1. Удосконалення фахових навичок сольного співу

Тема 1. Удосконалення фахових навичок сольного співу та вокально-виконавської техніки

Змістовий модуль 2. Специфіка застосування фахових навичок у професійній діяльності співаків камерно-концертного профілю

Тема 2. Самостійна робота здобувачів-вокалістів

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Педагогічні:

- *вербальний*: пояснення, коментарі; обговорення;
- *наочний*: показ, демонстрація, ілюстрації;
- *аналітичний*: робота з літературою, аудіо та відеоматеріали;
- *проблемний*: визначення і вирішення проблемної ситуації;
- *ігровий*: робота з художнім образом твору, ігрове моделювання.

Мистецтвознавчі:

- *історико-типологічний*: систематизація вокальних творів за хронологією та класифікаційними угрупованнями;
- *історико-стильової реконструкції*: відновлення характеру і стилю виконання вокальних творів за описами сучасників, оригінальними нотними виданнями, еталонними виконавськими версіями;
- *жанровий*: визначення характерних ознак вокального твору за родовими і видовими ознаками;
- *стилістичний*: визначення характерних ознак твору відповідно до певної історичної доби, країни, індивідуальних рис персонажа (вік, стать, соціальний статус, тілобудова, темперамент персонажа тощо);
- *інтерпретаційний*: моделювання різних інтерпретаційних моделей виконання відповідно до домінантних жанрово-стильових ознак музичного твору.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Нотний матеріал відповідного сольного (камерного) репертуару, музикознавча та методична література за фахом представлені у вільному доступі в бібліотеці та читальній залі Академії. Інструментарій у репетиційних приміщеннях, навчальних аудиторіях, концертних залах Академії надається для проведення занять, репетицій та концертних виступів відповідно до розкладу. За умови дистанційного навчання через протиепідеміологічні заходи, всі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали завантажуються на GOOGLE DRIVE ifm1.2nmau@gmail.com. Програми модульних контрольних робіт у формі концертного виступу здобувачів у формі посилання на YOUTUBE надсилаються на офіційні електронні адреси кафедри.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Для викладання курсу «Фах (підготовка магістерської виконавської програми)» у вокалістів камерно-концертного профілю застосовано форму індивідуальних занять і проробок з концертмейстером, а також різновиди самостійної роботи здобувачів.

Випускники-вокалісти спеціалізації «Камерний спів» (магістри) вивчають складний репертуар з різних видів техніки співу на матеріалі вокальних творів різних стилів; закріплюють навички самостійної роботи й складають залік з оцінкою у I-му семестрі, іспит у II-му семестрі та атестаційний екзамен у III-му семестрі.

Екзаменаційні вимоги:

Залік (I семестр) – 2 різнохарактерні арії (концертна та оперна, – до кінця XVIII ст.), 2 класичні романси (український та зарубіжний), 1 народна пісня.

Іспит (II семестр) – 2 різнохарактерні арії (концертна та оперна, – до кінця XVIII ст.), 2 класичні романси (український та зарубіжний), 1 народна пісня.

Атестаційний іспит:

– 10 творів: 2 різнохарактерні арії (концертна та оперна, – до кінця XVIII ст.); 2 класичні романси українських композиторів; 2 класичні романси зарубіжних композиторів; 2 романси сучасних композиторів (або частина циклу); 2 народні пісні – перша із супроводом, друга – а capella.

Під час заліків та іспитів враховуються:

- відвідування індивідуальних занять;
- здійснення активної самостійної роботи;
- рівень опанування практичними навичками сольного співу;
- рівень опанування теоретичних знань стосовно стилів і жанрів музики, що виконується та застосування їх на практиці;
- уміння побудувати власну виконавську інтерпретацію музичного твору;
- рівень оволодіння практичними навичками сольного співу під час атестаційного іспиту.

Поточний (міжсесійний) контроль:

- аналітичний: аналіз самопідготовки здобувача;
- практичний: виконання вправ, практичний показ;

Підсумковий контроль:

- практичний: виконання вокальних творів.

Система оцінювання

Для складання змістових модулів (заліку, іспиту по закінченні першого року навчання та атестаційного іспиту) здобувач повинен обов'язково продемонструвати опанування 2 темами та в сумі набрати не менше 60 балів. Розрахунок здійснюється за 100-бальною шкалою і складається з 2-х змістових модулів та обчислюється: $M^2 = (3M1+3M2):2$, де кожен $3M = 0-100$ балів.

Критерії оцінювання знань здобувачів

90–100–А– відмінно - Випускник-магістр повністю розкрив свої природні вокально-сценічні дані: тембр, силу й політність голосу, образно-художнє мислення й виконавський темперамент; виробив повний діапазон і згладжені регістри, відсутність будь-яких дефектів звучання й вимови та розвинене вокальне дихання; блискуче володіє різними видами техніки співу; переконливо інтерпретує твори найрізноманітніших стилів і жанрів; точно передає драматургію твору вокально-артистичними засобами; володіє виконавською експресією; здійснює виконавське редагування репертуару; укладає концертні програми; має конкурсні відзнаки та досвід виступів на значних сценах; знає правила організації концертної роботи, етичного поведіння в творчо-педагогічному колективі; обізнаний з

² М – Модуль; 3М – Змістовий модуль.

основами гігієни голосу та застосовує ці знання на практиці.

82–89–В– добре - Випускник добре розкрив свої природні дані, володіє артистизмом виконання, має повний діапазон голосу і згладжені регістри, розвинене вокальне дихання; добре володіє різними видами техніки співу, вимовою, навичками інтерпретації, виконавським редагуванням репертуару, укладанням концертних програм; знає правила організації концертної роботи, етичного поводження в творчо-педагогічному колективі; обізнаний з основами гігієни голосу та застосовує ці знання на практиці.

74–81–С– добре - Випускник достатньо розвинув свої природні дані, має повний діапазон голосу, але не в повній мірі згладжені регістри, розвинене вокальне дихання; демонструє знання про різні види техніки співу, має добру вимову, навички інтерпретації, виконавське редагуванням репертуару, укладанням концертних програм; знає правила організації концертної роботи, етичного поводження в творчо-педагогічному колективі; обізнаний з основами гігієни голосу та застосовує ці знання на практиці.

64–73–D– задовільно - Випускник недостатньо добре володіє вокально-технічними прийомами й виконавською майстерністю; має проблеми з діапазоном, диханням, регістрами та слабкі навички інтерпретації; недостатньо обізнаний з виконавським редагуванням репертуару, укладанням концертних програм, правилами організації концертної роботи, основами гігієни голосу; знає правила етичного поводження в творчо-педагогічному колективі та застосовує ці знання на практиці.

60–63–Е– задовільно - Випускник не досить добре володіє вокально-технічними прийомами й виконавською майстерністю; має проблеми з діапазоном, диханням, регістрами; демонструє відсутність навичок інтерпретації; неграмотно представив та склав виконавський репертуар та концертну програму, порушив правила організації концертної роботи, основи гігієни голосу; знає правила етичного поводження в творчо-педагогічному колективі та застосовує ці знання на практиці.

35–59–FX– незадовільно - Випускник продемонстрував низький рівень оволодіння вокально-технічними прийомами й виконавською майстерністю; діапазоном; диханням; продемонстрував слабкі навички інтерпретації; недостатньо обізнаний з виконавським редагуванням репертуару, укладанням концертних програм, правилами організації концертної роботи, не дотримався правил етичного поводження в творчо-педагогічному колективі.

1–34–F– незадовільно - Оцінку отримують випускники за невідповідність усім зазначеним фаховим критеріям, що свідчить про необхідність обов'язкового повторного вивчення дисципліни.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості здобувачів з особливими освітніми потребами.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь здобувачів у міжнародних та вітчизняних конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, відвідування культурно-мистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій та виставок, музичних фестивалів, конкурсів, концертів тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник для музичних ВНЗ / видання третє, доповнене та перероблене. Київ, Видавець Бихун Ю. В., 2017. 218 с.
2. Антонюк В. Г. Постановка голосу : посібник для музичних ВНЗ. Київ : Українська ідея, 2000. 68 с.
3. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : монографія. Київ : Українська ідея, 2001. 144 с.

4. Антонюк В. Г. Етномузикологічні чинники навчання співу : наукове дослідження. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
5. Антонюк В. Г. Видатний педагог-концертмейстер класу камерного співу Зоя Юхимівна Ліхтман // *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. № 1 (42)*. Київ, 2019. С. 135–145.
6. Антонюк В. Г. Олена Муравйова – професор Музично-драматичної школи Миколи Лисенка // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського. № 2 (35)*. Київ, 2017. С. 87–100.
7. Антонюк В. Г. Орфоепія у художньому співі : дослідницька праця. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
8. Антонюк В. Г. Педагогічний подвиг Миколи Кондратюка // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського. № 4 (21)*. Київ, 2013. С. 86–94.
9. Антонюк В. Г. Професійна діяльність вокалістів як мотиваційний процес // *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць ДАКККіМ. № 2 (8)*. Київ, 2005. С. 96–105.
10. Антонюк В. Г. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
11. Антонюк В. Г. Український традиційний спів як феномен культури // *Наукові записки Тернопільського педуніверситету ім. В. Гнатюка. Вип. 1 (6) : Мистецтвознавство*. Тернопіль, 2001. С. 33–37.
12. Антонюк В. Г. Школа сольного співу // *Академія музичної еліти України: Історія та сучасність*. Київ : Музична Україна. 2004. С. 435–454.
13. Антонюк В. Г. Як ми говоримо (проблеми мовної культури вокалістів) // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Вип. 14 : Музичне виконавство. Кн. 6*. Київ, 2000. С. 166–174.
14. Антонюк В. Г. Cantare con roso fiato в теорії співу М. Гарсії та сучасних дослідженнях // *Українське музикознавство. Вип. 37*. Київ, 2011. С. 343–356.
15. Антонюк В. Г., Гнидь Б. П. Вокальний факультет. Спеціалізація «Спів» // *Академія музичної еліти України: Історія та сучасність*. Київ : Музична Україна. 2004. С. 150–155.
16. Батталья Еліо. Про виконання творів Верді // *Музика. № 2*. Київ, 1975. С. 22–24.
17. Востряков О. А. Сучасна практика підготовки оперних співаків у системі «вуз – театр» // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Вип. 5: Музичне виконавство. Кн. 4*. Київ, 2000. С. 177–183.
18. Вотріна В. В. Мистецтво співу і вокальна методика М. Е. Донець-Тессейр. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2001. 272 с.
19. Гладішева А. О. Сценічна мова: дикційна та орфоепічна нормативність. Київ : КДіТМ, 1996. 204 с.
20. Гмиря Б. Р. Бесіди про вокал // *Борис Гмиря / статті, листи, спогади*. Київ : Муз. Україна, 1975. С. 68–85. 208 с.
21. Гнидь Б. П. Виконавські школи України: Кафедра сольного співу НМАУ ім. П. І. Чайковського (1971–2001) : посібник. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2002. 94 с.
22. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти: монографія. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
23. Давидов М. А. Теорія виконавської майстерності в працях українських дослідників // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 3: Музичне виконавство*. Київ, 1999. С. 7–22.
24. Зигмунд Фройд. Поет і фантазування // *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За редакцією М. Зубрицької*. Львів : Літопис, 1996. С. 83–90.
25. Євтушенко Д. Г. Роздуми про голос : нотатки педагога-вокаліста. Київ : Музична Україна, 1979. 91 с.
26. Знаменська О. В. Культура мови у співі. Київ : Держвидав, 1959. 156 с.

27. Кабка Г. М. Розвиток та роль педагогічного артистизму у творчій діяльності на прикладі специфіки його формування у музиканта-педагога // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук. праць Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв та Нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Київ : НАКККиМ, 2009. Вип. 22. С. 336–341.
28. Колодуб І. С. Питання теорії вокального мистецтва. Харків, 1995. 120 с.
29. Колодуб І. С. Практичні поради педагога-вокаліста. Київ : Муз. Україна, 2010. 54 с.
30. Комісаров О. В. Початкове навчання співу на фонетичній основі української мови. Київ : ІСДО, 1995. 88 с.
31. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ : Наукова думка, 1965. 123 с.
32. Курінский В. О. Українська ПостПсихологічна Автодидактика. Київ : ЗАТ «Віпол», 2006. 484 с.
33. Кушка Я. С. Методика навчання співу : посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.
34. Ліхтман З. Е. Про роботу в класах камерного співу консерваторії // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського: Зі спадщини майстрів, кн. 1*. Київ, 2003. С. 127–143.
35. Лисько Зіновій. Музичний словник / репринтне видання. Київ : Музична Україна, 1994. 168 с.
36. Мадішева Т. П. Співак і мова (культура співу мовою оригіналу: теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Штрих, 2002. 160 с.
37. Маслій К. С. Виховання голосу співака : навч. посіб. Рівне : «ЛІСТА», 1996. 120 с.
38. Микиша М. Б. Практичні основи вокального мистецтва / літ. виклад М. І. Головащенко. Вид. 2. Київ : Музична Україна, 1985. 80 с.
39. Михайлова Т. М. Виховання співаків у Київській консерваторії: Хронологічний огляд з 1863 по 1963 рр. Київ : Музична Україна, 1970. 128 с.
40. Мишуга Олександр: Спогади. Листи. Матеріали / упор., підг. текстів, вст. стаття та прим. М. І. Головащенко / Мишуга О. П. Київ : Музична Україна, 1971. 780 с.
41. Моляко В. О. Проблеми психології творчості // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць* / За ред. В. О. Моляко. Т. 12. Вип. 6. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 352 с.
42. Муравйова О. О. Спогади. Матеріали / упор. та прим. Г. І. Філіпенко. Київ : Муз. Україна, 1984. 150 с.
43. Паторжинський І. С. Важливі питання в комплексному вихованні актора-співака // *КДК імені П. І. Чайковського: Науково-методичні записки. Т. 2. Вип. 3-й: Питання вокального мистецтва* / Редкол.: Гузій В. М. та ін. Київ : Мистецтво, 1964. С. 30–33.
44. Піхманець Р. В. Психологія художньої творчості (теоретичні та методичні аспекти). Київ : Наукова думка, 1991. 164 с.
45. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навчальний посібник. Київ : АПН України. Ін-т пед. і психолог. проф. освіти, 1996. 236 с.
46. Стахевич О. Г. З історії вокально-виконавських стилів : посібник. Вінниця : Нова книга, 2013. 176 с.
47. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії співу: навч. посіб. для муз. та пед. ВНЗ. Харків-Суми, 2002. 92 с.
48. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ : Вища школа, 1984. 166 с.
49. Юнг К. Г. Психологічні типи / пер. з нім. Львів : Астролябія, 2010. 692 с.
50. Gerald Martin Moore. Singer and Accompanist. London, 1953. 248 s.
51. Husson Raoul. Étude théorique et expérimentale de la sirène glottique et contributions diverses à la théorie des pavillons. Paris, 1965. 262 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Фрагменти вокальних, музичних, музично-драматургічних творів у виконанні різноманітних артистів, ансамблів та оперних труп – провідних майстрів сцени різних країн; майстер-класи провідних викладачів сольного співу у вільному доступі в мережі Інтернет.